

Леся Назаревич

*к. філол.н., доц. кафедри української та іноземних мов
Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя,*

Оксана Панькевич

вчитель української мови та літератури Купчинецької ЗОШ I-III ступенів,

Олег Назаревич

*к. т. н., ст. викл. кафедри комп'ютерних наук
Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя*

МИСТЕЦЬКА СПАДЩИНА ЯКОВА СТРУХМАНЧУКА
В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ
ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті здійснено комплексний підхід до аналізу творчої спадщини карикатуриста, портретиста, живописця, публіциста, мистецтвознавця, громадсько-політичного діяча Якова Михайловича Струхманчука. Аргументовано, що його мистецький доробок — невід'ємна частина суспільно-історичного процесу початку ХХ ст. Висвітлено важливі факти життя і творчості уродженця с. Росохуватець Козівського району, які допомагають читачеві збагнути: Яків Михайлович не лише маляр-професіонал, а й ерудований майстер слова.

Ключові слова: *Я. Струхманчук, карикатура, шарж, портрет, психологізм, іронія, літературна організація «Західна Україна», Паризька Академія мистецтв, УСС.*

Lesya Nazarevych, Oksana Pankevych, Oleh Nazarevych «JAKIV STRUHMANCHUK'S ARTISTIC HERITAGE IN THE CONTEXT OF SOCIAL AND HISTORIC EVENTS OF THE EARLY 20-TH CENTURY»

This article provides a complex approach to the analysis of creative heritage of cartoonist, portraitist, painter, essayist, art expert, social and political activist Jakiv Mykhailovych Struhmanchuk. It is reasoned that J.M. Struhmanchuk is an integral member of socio-historical process of the early twentieth century. Important facts of life and work of a village Rosohuvatets, Kozova district native are highlighted to help the reader realize that Yakiv Mykhailovych is not only a professional artist, but intelligent word painter.

Keywords: *Ya Struhmanchuk, caricature, cartoon, portrait, psychology, irony, literary organization «Western Ukraine», the Paris Academy of Arts, the USS.*

*Штука — се творчість,
а творчість — се життя.*

Я. М. Струхманчук

Тридцяті роки ХХ століття стали драматичними для тисяч інакодумців, яким судилося потрапити під колеса тоталітарної машини і на десятиліття під тавром «ворогів народу» випасти із плину історії. Проте доля розпорядилася по-іншому: до нас вернулися імена тих, хто своїми здобутками залишив добрий слід. «...За законом генетичного й духовного самозбереження народу його сини із відроджувальницькою місією, як правило, народжуються в часи кризові й занепадні» [4, Т. 2, с. 649]. Кожна епоха має своїх героїв, геніїв, титанів думки і слова. Сьогодні можемо констатувати: чимало імен письменників, художників, винахідників, історичних постатей початку ХХ століття нам відомі, імена багатьох талановитих особистостей знані лише у вузьких колах науковців, проте є імена, які радянський режим зробив зовсім забутими. Тому наше завдання — донести і популяризувати інформацію про тих творців нової епохи, які формували культуру на тлі глобальних потрясінь.

У статті піде мова про уродженця с. Росоховатець Козівського району Тернопільської області, графіка, художника-портретиста, карикатуриста, шаржиста, політичного сатирика, ілюстратора, літературного критика, публіциста, вчителя малювання, лектора, громадського діяча Якова Михайловича Струхманчука. Проте портрет цієї, напевно, багатогранної постаті буде довершеним, коли згадаємо таке: юнак мав добрий військовий вишкіл, авторитет серед колег, яскраво виражені лідерські якості. Так, восени 1914 р. він був призначений командиром чети Українських Січових Стрільців, де разом із іншими стрільцями, проявив себе як відважний

Яків Струхманчук

воїн на австро-російському фронті в Карпатах. Зокрема, Микола Лазарович зазначає: «...до стрільців прибув командувач 55-ї дивізії генерал Фляйшман, щоб особисто вручити їм бойові нагороди. Медалями Хоробрості II класу були відзначені старшини Зенон Носковський, Яків Струхманчук, Олена Степанівна, вістун Іван Андрух, а також Софія Галечко» [2, с. 106]. Ґрунтовніше про Я. М. Струхманчука-стрільця йдеться в розвідках краєзнавця Єфрема Гасая «Додому не було вороття» [1, с. 36-43], «Вогненний гарт» [3, с. 142-152]. Окрім того, від грудня 1919 р. (після російського полону) Яків був ад'ютантом головнокомандувача і генерал-

четара Української Галицької Армії Мирона Гарнавського, а після злучення з Червоною армією його призначили комісаром I-ї бригади ЧУГА [3, с. 39].

Творча діяльність нашого земляка припала на один із найбуремніших віків (від 1909 р. до 1937 р.). Дві російські революції, Перша світова війна, перебування в лавах УСС, УГА, ЧУГА, приналежність до літературної організації «Західна Україна», розпад колоніальної системи, виникнення тоталітарних режимів, поділ світу на два ворогуючі табори, винаходи нової техніки, зростання темпів світової торгівлі, поширення освіти, розвиток мистецтва, фотографії, друку — все це формувало молодого митця і спонукало його, як і багатьох інших, до пошуку нових естетичних принципів, напрямів, методів.

Вважаємо, що не випадково в один і той самий час творили такі титани у царині мистецтва, як М. Хвильовий, А. Казка, М. Зеров, М. Драй-Хмара, Л. Курбас, М. Куліш, С. Єфремов, М. Козоріс, В. Атаманюк, М. Ірчан, М. Кічура, Д. Загул, М. Бойчук, О. Заливаха, В. Кричевський, О. Мурашко та багато інших. Життя кожного з них закінчилося трагічно, їхні твори оголосили «шкідливими, класово ворожими». Хвиля репресій не оминула і Якова Струхманчука, біографія та творчість якого маловідомі для сучасної пересічної людини. Зокрема у довідці № 171/С від 14 листопада 1993 року, виданій завдяки клопотанням Єфрема Гасая, Міністерством Безпеки республіки Карелії для Тернопільської обласної редакційної колегії з підготовки та видання «Книги Пам'яті» йдеться про те, що Струхманчук, відбуваючи кару в Белбалтлазі НКВД ССРСР, у 1937 р. був «безпідставно притягнутий до кримінальної відповідальності за проведення антирадянської агітації серед засуджених і за постановою трійки НКВД КАССР від 20 листопада 1937 р. розстріляний 2 грудня 1937 р. / З визначення № 161/0-64 Воєнного трибуналу Київського воєнного округу від 30 червня 1964 р. постанова трійки НКВД КАССР від 8 листопада 1937 р. по відношенню до Струхманчука Якова Михайловича відмінена, справа припинена за відсутністю складу злочину. / Струхманчук Я. М. з даної справи реабілітований посмертно» [1]. Академік Микола Бажан доклав максимум зусиль, аби військовою прокуратурою в Києві 1964 року з художника було знято кліше небезпечного злочинця, а за часів незалежної України його ім'я вже назавжди повернулося в пам'ять народу.

У с. Росоховатець 1994 р. на подвір'ї Якова Струхманчука встановлено пам'ятник (скульптор — Іван Сонсядло), у Краєзнавчому музеї с. Денисів відведено куточок, де можна побачити роботи автора і ознайомитися з критичними матеріалами на його творчість, 2009 р. у Тернопільському державному архіві було відкрито виставку марок із репродукціями картин Якова Струхманчука. Цю подію присвятили 125-річчю від дня народження художника [7].

Яків Михайлович у часи індустріалізації та нищення культурних пам'яток, будучи науковим працівником, а згодом заступником директора Українського історичного музею імені Тараса Шевченка, передав дзвони Софії Київської та інші ливарні вироби мистецтва до

музеїв Києва; такий крок врятував їх від переплавлення. Також митець доклав чимало зусиль, щоби зберегти іконостас Петропавлівської церкви Межигірського монастиря.

Зупинимося на кожному життєвому етапі митця, що дасть можливість бодай мозаїчно створити його образ. Талановитий юнак ніколи не зупинявся на досягнутому, був надзвичайно активним і спраглим знань. Освітній шлях митця був доволі стрімким: початкова школа — Бережанська гімназія — Львівська державна гімназія — Краківська Академія красних мистецтв — Паризька Академія мистецтв — центри, де він поступово викристалізовувався як непересічна постать, добре знана на теренах західної України та за її межами.

До початкової школи хлопець ходив у рідному селі (там і почав малювати), після її закінчення, дід побачив Божий дар внука і віддав його на навчання до Бережанської гімназії. Тут юнак став членом національно-патріотичного руху молоді галицької інтелігенції, опанував основи малярського мистецтва. У цьому навчальному закладі діяв учнівський гурток, де студенти видавали рукописні журнали «Поступ», «Бджола», «Муха», «Мітла», «Оса», які Яків ілюстрував.

Згодом випускник вступив до Львівської державної гімназії. Правда, цей крок був вимушеним, бо в Австро-Угорській монархії студенту Бережанської гімназії за настрої вільнодумства довелося зазнати цькування від професорів і поліції, які служили тодішній владі. У той час гімназисту відмовили в допуску до навчання у вищому класі. Це спонукало свідомого хлопця за будь-яких умов здобути повну вищу освіту. Львів можемо вважати точкою, з якої стартував Яків Струхманчук як самобутній та авторитетний митець. Починаючи з 1903 р. (моменту, коли художник ще не мав базової освіти), у західній Україні побачили світ поштові листівки з репродукціями його творів. Серед них «Микола Лисенко», «Михайло Павлик», «Козак Байда», «Іван Підкова», «Тарас Шевченко у неволі», де автор впевнено підкреслював психологічні особливості видатних постатей. У Львові він почав працювати у гумористично-сатиричних часописах «Комар», «Зеркало», «Жало», зарекомендувавши себе першокласним карикатуристом, зумівши передати доступними йому засобами індивідуальне сприйняття світу. Співпраця художника в цих журналах свідчить про його сміливий творчий підхід до відображення явищ тогочасної дійсності.

Грунтовну професійну освіту «артист-самоук» здобув у Краківській Академії красних мистецтв (1905-1910), яка виплекала таких непересічних постатей як, Іван Труш (він був одним із перших наставників Я. Струхманчука), Осип Курилас, Олекса Новаківський, Михайло Бойчук, Юліан Буцманюк, Микола Бурачек, Модест Сосенко та ін. У Польщі Яків Струхманчук навчався у Теодора Аксентовича — художника вірменського походження, ректора Краківської Академії красних мистецтв, відомого портретиста, який досконало володів складною технікою пастелі та малював побутові сцени із життя гуцулів у Карпатах.

Малюнки молодого Струхманчука — це не наслідування свого вчителя, а власний неповторний почерк. Після закінчення академії художник як один із найкращих випускників отримав відрядження на три місяці та мандрував Західною Європою, відвідував знамениті картинні галереї Берліна, Дрездена, Мюнхена і Парижа, побував на лазурному березі Рев'єри в Монако, де оглянув експозиції музеїв.

Талант молодого художника уледів Андрей Шептицький. Митрополит виділив стипендію на навчання у Паризькій Академії мистецтв упродовж 1910-1912 рр. Ця подія стала етапом остаточного вдосконалення Якова. Промовистим є такий факт: художник навчався майстерності у Чарльза Коттета, а пізніше — у професора Руяса Дезіре. «Діставши такий царський дарунок і благословення отця церкви, Яків Михайлович [...], навчаючись у Паризькій Академії, відвідав Італію і у Ватикані створив для графа Шептицького серію полотен релігійного змісту», — зауважив Олекса Мусієнко. [3, с. 14]. У львівському журналі «Ілюстрована Україна» були надруковані його дещо песимістичні пейзажі та портрети, написані у дусі реалізму — «Рожі», «Портрет», «Бретонець», «Зимовий пейзаж», «Портрет художника Івана Северина», «Портрет жінки в капелюсі».

Вважаємо, перебування за межами України загострювало відчуття туги за нею та близькими друзями, що й стало поштовхом до написання портретів, виконаних технікою пастелі, дружніх шаржів, ілюстрацій до другого видання «Історії України» Миколи Аркаса («Павлюк розсилає універсали», «Дорошенко приймає турецьких послів», «Облога Буші», де зображено жінку сотника Зависного, що висаджує в повітря замок, аби він не дістався полякам), твору Осипа Маковея «Ревун», де висміяно фарисейство й обман «ревунів», які приходять до влади, книжки Михайла Козоріса «Дві сили» та низки статей і карикатур у краківських та українських журналах і газетах. Роман Якіль зауважив таке: «...сюжетні ілюстрації, в яких обіграний образ Т. Шевченка, й ілюстрації за мотивами творів Івана Франка («Воа constrictor», «Каменярі», «В поті чола»), Івана Карпенко-Карого («Сто тисяч»), Наталі Кобринської («Дух часу»), Пантелеймона Куліша («Чорна рада») — тільки переконали читачів популярних на той час видань: талант юнака з Тернопільщини багатогранний» [5]. Зауважимо, що малюнки-ілюстрації до літературних творів допомагали читачеві уявити персонажів такими, якими вони поставали у свідомості художників.

Детальніше зупинимося на ілюстрації Я. Струхманчука до збірки оповідань М. Козоріса «Дві сили», де художник виступає співавтором письменника, наштовхуючи читача на «бунтівний» дух книжки, яка поєднує різнопланові оповідання про добро і зло, помсту і милосердя, любов і ненависть, силу і слабкість. Ця робота прямоілюструє словесні тексти, опосередковує алюзивне сприйняття суголосних сцен у творах. Маляр на передньому плані зобразив високу й круту гору, а на ній — грізний гуцул, що замахнувся каменюкою на чоловіка у військовій формі. Обличчя горянина сповнене помсти, люті. Він не випадково

зображений у три рази більшим — це підкреслює силу духу та бажання захистити рідну землю від ворогів. «Дві сили» — образ селянина, що є споконвічним господарем на своїй землі (втілення справедливості), та чужинців, які прагнуть володарювати на загарбаній землі (несправедливість), це верх (добро) і низ (зло), це буря (помста) і тиша (прощення).

Яків Струхманчук мав і дар слова. Переконатися в цьому зможемо, коли ознайомимося з його статтю «Малярський та музичний елемент у Д. Загула». Аналізована праця розкрила митця як ерудита, що обізнаний із новітніми напрямками та стилями в мистецтві, теоретичними аспектами в літературі, світовою та українською словесністю (творами А. Міцкевича, Ю. Словацького, М. Лермантова, І. Буніна, О. Блока, Альфреда де Мюссе, Альфонса де Ламартіна, Е. Гофмана, М. Метерлінка, Г. Гейне, М. Зерова, П. Тичини, М. Рильського та ін.). Проте Яків Михайлович залишався художником навіть тоді, коли рецензував поезію. Із перших рядків упізнаємо маляра-професіонала, що любить вірші та відшуковує в них те, до чого лежить його душа. Митцю були близькими засоби, прийоми і техніка художнього вираження музичного та малярського компонентів, а також їхнє втілення у поезії. Він акцентував на особливостях колористичної та світлової організації поетичного тексту, реалізації особливостей живописного та музичного жанрів, прийомах зміни ритму і темпу.

Цікаво проаналізувати й низку карикатур, зокрема на М. Грушевського, М. Козоріса, Д. Рудика, М. Кічуру. Карикатурою називають малюнки сатиричного або гумористичного характеру, які викривають або висміюють вади конкретної людини чи явища. Цей жанр обирає небагато митців із тонким почуттям гумору, зі загостреним сприйняттям світу та вмінням схопити настрої оточення. Іван Романюк висловив думку, що Я. Струхманчук, Я. Петрак та Є. Турбацький перші, хто на початку ХХ ст. займалися карикатурою в Галичині. Я. Струхманчук і Я. Петрак підняли мистецтво карикатури в усій Україні на новий рівень. Проте, переглянувши малярські твори Якова Струхманчука, можемо зробити висновок, що йому все-таки, в силу характеру, ближчим був шарж (різновид карикатури), де сатиричні тенденції поступаються перед м'яким, доброзичливим гумором.

Наприклад, рисунок «Вибори на Західній Україні», що складається із двох взаємопов'язаних частин, цікавий через політичний підтекст: влада змінюється, декорації та костюми інші, а простоті люди як страждали, так і страждають від рук представників влади. У першій частині малюнок зображено, як *австрійський солдат* штриком пробиває груди селянина (Ф. Погребенник пояснив, що це «проекція на селянина Каганця, вбитого у 1908 р.» [3, с. 74]). У другій частині намальовано *польського солдата*, який точно так само, як і австрійський вояк вбиває людину. Ця подія датована вже 1928 р. — період правління шляхетської Польщі. «Закон про мову» — теж унікальний рисунок, де все стає зрозумілим без коментарів: за ґратами селянин, його вуста замкнені на колодку, біля в'язня шляхтич-

тюремник. Як бачимо, жанр карикатури передбачає гіперболізм та загострене змалювання конкретної події чи людини, неочікуване зіставлення та перенесення образів із однієї сфери діяльності на іншу, що створює ефект комізму. Наприклад, «Білий орел» викликає сміх і змушує замислитися над долею держави: чорне небо, земля у вигляді карти, де показано кордони між Україною, Польщею, Литвою, Білорусією, Росією. Поміж небом і землею на білому орлі летить, дивлячись у підзорну трубу, польський генерал. Напрошується приказка до інтерпретації цієї ілюстрації: півсвіту замало, а цілий забагато. Під картиною підпис: «Від моря до моря», який є переконливим свідченням того, що польська шляхта хотіла захопити багато країн. Із побіжного аналізу творчої спадщини митця бачимо, що Струхманчук, окрім таланту карикатуриста мав і дар слова, про це свідчать назви його робіт.

Нашому земляку мистецтво допомагало зберегти власну ідентичність, а його колегам побачити себе очима «іншого». Так, промовистими є два шаржі на Михайла Грушевського, виконані у різний час. На першому зображено огрядного бородатого Грушевського, що тримає в правій руці закриту товсту і велику книгу, де на палітурці друкованими буквами написано «Історія України-Руси». Тут погляд автора впевнений і спрямований вперед. Коли людина дивиться на перо за вухом і ліву руку, що вказує на книжку, то у неї виникає асоціація — історію написано, хто захоче, той зможе черпнути для себе багато нового. У другому, на думку Олега Сидора, більш ґрунтовному шаржі,

автор «Історії України-Руси» представлений в образі Господа. Подібність до святого нагадує кулеподібне тіло, доброзичливе й мудре обличчя. Бачимо німб із викарбуваними датами «1885-1910» над чолом. На цьому шаржі книга вже розгорнута, художник прагне показати М. Грушевського в динаміці, під час роботи, адже у нього в руці перо, яким світоч науки вивів фразу: «Спочатку було слово». Це зображення доповнює зміст попереднього, спонукає глядача замислитися над словом як першопричиною усього суцього.

Зауважимо, вченого Я. Струхманчук поважав і цінував, тому й шаржі передають позитивне ставлення художника до людини, зображеної на полотні. Серйозне, проте дуже добре, з м'якими рисами обличчя, довга борода, окуляри, перо і найважливіше — величезна, товстелезна книга «Історія України-Руси» свідчать про те, що художник сприймав Михайла Грушевського передусім як інтелектуала. Фоліант зображено великим, аби підкреслити

*Шарж Я.Струхманчука
на Михайла Грушевського*

значущість історії для української культури й акцентувати на вкладену в неї важку розумову працю науковця. Олег Сидор у статті «Мистецтво Якова Струхманчука» пише: «Ця обставина викликає у глядача адекватне до авторського задуму сприйняття: доброї, людяної посмішки, помноженої на повагу до зображеного. [...]. Не прагнучи до абсолютної портретної достовірності (а в шаржі це зовсім не потрібно), художник все ж зумів бездоганно відтворити не лише зовнішню подібність, але й притаманну М. Грушевському внутрішню творчу енергію» [3, с. 89].

Інтерпретація дружніх шаржів Струхманчука, що супроводжуються текстами Віллі Шворки, — свідчення того, що словесному наслідуванню передував малярський прототип: ілюстрація переходить не із слова в малюнок, а навпаки, із малюнка в слово, що вимагає кодування та перекодування цих двох абсолютно різних видів мистецтва усередині різних семіотичних систем і породжує низку труднощів. У нашому випадку унікальність малюнків-шаржів якраз у тому, що вони становлять органічну цілісність із поетичним текстом Віллі Шворки перед котрим постало непросте завдання: знайти відповідні засоби вираження для поезії, які би викликали у людини саме ті думки, до яких апелював художник. Візьмемо для прикладу шарж «ЗУП» — двоє

чоловіків, сидячи на книжках, варять чийсь голови. Один із них (Д. Загул), відкривши кришку, випускає джина і помішує те, що в посудині, інший (В. Атаманюк) із величезної ложки куштує їжу. Без перекодування складно пояснити задум художника. Поезія «ЗУП. Літорганізація «ЗУ» письменників» відразу ж розставляє всі крапки над «і»: *Щоб зміцнити підкарпатські соки / Ми ЗУ-юшку варимо три роки, / Раптом у Варшаві рейвах, крик: / «Slovo Polske» попекло язик!*

Карикатура Я.Струхманчука

Автор до останнього рядка пояснює: видання «Slovo Polske» вмістило статтю, де вказує на літорганізацію «Західна Україна» як небезпечну для державних підвалин Польщі. Малюнки доповнюють текст і, глянувши на них один раз, у свідомості назавжди закарбовується той образ, який заклав художник. Я. Струхманчук у квітні 1925 року став членом літературної організації «Західна Україна». Активними членами спілки, яка об'єднувала понад 50 літераторів і художників, уродженців західноукраїнських земель «Західна Україна» були: В. Атаманюк, М. Гаско, В. Гжицький, Л. Дмитерко, Д. Загул,

М. Ірчан, В. Касіян, М. Козоріс, Ф. Малицький, Я. Струхманчук, І. Ткачук, М. Марфієвич, А. Турчинська та ін. Таке широке коло спілкування надихнуло його на створення шаржів тих письменників, з якими він товаришував. По-дитячому добродушним та ситим зображено Миколу Марфієвича. Обличчю ліричної письменниці Агати Турчинської митець надав чоловічих рис, незворушності, твердості. Цим він підтвердив тезу: не завжди зовнішність відображає глибину внутрішнього світу. Сповненою гумору є чорно-білий, штриховий, односюжетний шарж на Михайла Козоріса. Заслуговує на увагу й карикатура «Про себе» із зображенням Мелетія Кічури в глибокій задумі. Дещо химерно-розхристаним, у творчому пошуку, стані внутрішньої тривоги зображено Дмитра Рудика.

Промовистою є художня деталь — непропорційно великий портфель, який дуже міцно тримає Рудик. Варто додати, що Д. Рудик був дуже близьким побратимом і сусідом Я. Струхманчука. Донька Дмитра Ярослава у спогадах писала, що її батько разом із Яковом працювали в одній системі народної освіти міста Умані. Обоє друкувалися в уманській газеті «Вісті», у якій було опубліковано низку статей про театр Леся Курбаса. Важливо знати: наприкінці 1920 року в Умані Яків

**Рис. Я. Струхманчука
Дружній шарж на Дмитра Рудика**

Струхманчук

зустрів Леся Курбаса і намалював 33 портрети артистів у різних ролях знаменитої курбасівської вистави «Гайдамаки» за Шевченком.

Знання людської психології, дружба з портретованими, тонке розуміння вчинків близьких дало можливість Якову розкрити їхню глибинну сутність, можливо, до кінця незрозумілу ні Кічурі, ні Атаманюку, ні Загулу, ні Рудику, ні будь-кому іншому.

Карикатура забезпечує не лише ілюстрацію певної теми з якогось оригінального ракурсу, а й додає їй нових несподіваних інтерпретацій, змушує сприймати реалії

**Рис. Я. Струхманчука
Артистка В. Чистякова, дружина Леся
Курбаса у ролі Мірандоліни**

буття крізь сміх і сльози водночас. Наш сучасник — Анатолій Василенко в одному інтерв'ю висловився так: «Карикатура віддалена від деталізації та ближча до умовного, карикатура — це своєрідний стан душі... вона прогресивна. Коли в Радянському Союзі панував соцреалізм, який звужував рамки, то карикатурі можна було, по суті, все. І ця свобода потім перекочувалася на інші види мистецтва» [6, с. 18]. Так і Яків Михайлович замість розлогих статей декількома порухами олівця зумів висловити власну точку зору на недоліки та переваги своєї історичної епохи, проявив себе людиною із тонким почуттям гумору. Важливим є і той факт, що він, аналізуючи поетичні доробки сучасників, зумів відкинути тенденції вульгарного соцреалізму, що на той час заповнили соціокультурний простір, і підійшов до осмислення їхньої творчості суто з естетичних позицій. Академік (колеги називали Струхманчука *академіком*) був у вирі сучасності, тому такі актуальні проблеми, як взаємозв'язок між різними видами мистецтва, образність, смислове та емоційне навантаження художньої деталі не оминули його уваги. На цьому не ставимо крапки, а продовжуємо пошуки правди про талановиту постать Якова Струхманчука.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гасай Є. Не втомлюся шукати: книга документальних нарисів / Єфрем Гасай / Тернопіль : Книга Пам'яті, 1998. — С. 36-43.
2. Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба / Микола Лазарович / 2-е вид., доп. — Тернопіль : Джура, 2016. — С. 106.
3. Художник Яків Струхманчук— жертва сталінського терору : [публіцистика / упоряд. та ред. О.Мусієнко]. — К. : Дніпро, 1997. — 204 с.
4. Шевчук В. Муза Роксоланська: українська література XVI—XVIII століть : у 2 кн. Книга 2 : Розвинене бароко. Пізнє бароко / Валерій Шевчук / — К. : Либідь, 2005. — с. 649.
5. Якель Р. Талант, уничтоженный пулей [Електронний ресурс] / Роман Якель // Зеркало недели. — 2004. — № 32. — http://zn.ua/SOCIETY/talant,_unichtozhenyy_puley-40766.html.
6. Яковенко К. «Крокодил» української карикатури. Анатолій Василенко : вдалий малюнок може замінити великий журналістський текст / Катерина Яковенко // День. — 2010. — № 119—120, с. 18—19.
7. http://zik.ua/news/2009/08/12/u_derzharhivi_ternopilshchyny_vidkryly_vystavku_do_125richchya_sichovogo_st_riltsya_192060